

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH

SZTAB GENERALNY

Nr.6864/II Inf/11/G/2.

8203 J3
Warszawa, dnia 27.X.1921 r.

Do

NACZELNEGO WODZA.

Przedkładam do wiadomości raport kontradm.Zwierkowskiego, odpis decyzji R.L.N. z dn.22.VI.1921., streszczenie dokumentów, przedłożonych Lidze Narodów oraz wnioski Stałej Komisji Doradczej w sprawie mandatu obrony W.M. i punktu oparcia dla polskich okrętów wojennych w Gdańsku.-

3 załączniki.

O t r z y m u i e:

Naczelnny Wódz.

p.Min.Spr.Wojskowych.

SZEF SZTABU GENERALNEGO

J. Sikorski
GENERAL - PORUCZYK.



O d p i s .

Konradmirał Zwierkowski
Nr.45/T.

Genewa, dn.29 września 1921 r.

Do
Departamentu Spraw Morskich

w W a r s z a w i e .

W załączeniu przesyłam konwolut protokołów 1/ w sprawie mandatu obrony W.M.Gdańska i stworzenia "port d'attache", jako też 2/opinii wydanych o tych sprawach przez Stałą Komisję Doradcą w Lidze Narodów. Powyższe opinie nie zostały jeszcze przez Radę przyjęte, ani nawet postawione na program obrad. W drodze prywatnej dowiedziałem się, że panuje tendencja tych spraw nie dać załatwić na obecnym zebraniu Ligi:

Wrogię usposobienie dla Polski w gronie Ligi daje się coraz bardziej we znaki, a skoro z powodu oczekiwanej decyzji w sprawie Górnego Śląska, nie okazuje się wskazanym stawiać się ostro, mam bardzo mało nadziei, że uda nam się uzyskać choćby w Gdańsku pewien sukces.

Pozwalam sobie zwrócić specjalnie uwagę na nieszczęsne skutki wywiadu Admirała Porębskiego z pewnym dziennikarzem /zob. Kurjer Warszawski/ o budowie portu wojennego w Gdyni. Wywiad ten stanowił główny argument Anglików i Gdańszczan, dla dowiedzenia, że "port d'attache" w Gdańsku jest nam już całkowicie niepotrzebny, skoro rozporządzamy tak świetnym własnym portem w Gdyni, który jak oświadczył szef marynarki, gotowy będzie w końcu stycznia.

Prasa Gdańska przepełniona jest protestami przeciwko oddaniu nam Holmu, a skoro z naszej strony nie drukuje się kontrartykułów ani w "Journal de Pologne" ani w Gdańskich niemieckich gazetach, w Lidze Narodów przekonani są, że pretensje nasze są całkowicie niesłuszne. Zaznaczam, że w L.N. nie posiadają choćby jednej polskiej gazety, tłumacząc ten brak nieznaną polskiego języka, -a przez to czerpią wszelkie wiadomości o Polsce z gazet Berlińskich i Wiedeńskich.

9 załączników.

Zwierkowski m.p.

konradmirał.

Za zgodność:

*Stojanowski
p.m. adm. nt.*

PROJEKT REZOLUCJI.

/Projekt z dn.14 marca, skorygowany przez Rząd angielski 5 kwietnia 1921 r.
i przyjęty przez R.L.N. dn.22 czerwca 1921 r./

Obrona Gdańska.

Rada Ligi Narodów po przyjęciu do wiadomości raportu z dn.25 stycznia, przedłożonego przez gen.Hackinga w przedmiocie obrony Gdańska, nie uważa, żeby w zasadzie potrzebna była modyfikacja wniosków raportu, przedstawionego Radzie przez wicehr.Ishii, które były zatwierdzone przez rezolucję Rady z dn.17 listopada 1920 r.

I. Rząd Polski jest szczególnie wyznaczony do ewentualnego zapewnienia obrony lądowej Gdańska, jak również dla utrzymania porządku na terytorjum W.M. w wypadkach, gdyby siły policji lokalnej okazały się niewystarczającymi.

W tym celu Wysoki Komisarz żąda ewentualnie instrukcji od Rady Ligi Narodów przedkładając jej, według własnego uznania, propozycje co do środków, które mają być przedsięwzięte.

II. Jednak, będzie zależało od Wysokiego Komisarza, uważać się za upoważnionego przez Radę do zawezwania bezpośrednio Rządu Polskiego dla zapewnienia obrony Gdańska lub dla dostarczenia środków koniecznych dla utrzymania porządku na terytorjum W.M. w wypadkach następujących:

a/w wypadku, kiedy terytorjum W.M. będzie przedmiotem ataku, lub groźby, albo niebezpieczeństwa ataku, pochodzącego z kraju granicznego innego, niż Polska i po skonstatowaniu przez Wysokiego Komisarza o nagłym charakterze niebezpieczeństwa.

b/ w wypadku, gdyby Polska znalazła się z jakiegokolwiek powodu nagle i bezspodzecznie w niemożności korzystania z praw, które posiada na podstawie art.28 Konwencji z dn.9 listopada 1920 r.

III. Skoro pożądaný cel zostanie osiągnięty w sposób zadawalniający Wysokiego Komisarza, wojska polskie zostaną wycofane.

IV. We wszystkich wypadkach, gdy Polska będzie powołana dla zapewnienia obrony Wolnego Miasta, Rada Ligi Narodów będzie mogła jej dodać do współpracy jedno lub kilka państw, członków Ligi.

V. Wysoki Komisarz, po zradzeniu się z Rządem Polskim, przedstawi

verte.

raport Lidze Narodów co do środków, które będą do przewidzenia w wypadkach powyżej wskazanych.

VI. Rada nie uważa za konieczne oznaczenie już obecnie w jakich warunkach będzie zapewniona obrona morską w Gdańsku.

VII. Jednakże należy żądać od Wysokiego Komisarza zbadania środka utworzenia w porcie Gdańskim bez założenia bazy morskiej, "punktu oparcia" dla statków wojennych polskich.

Za zgodność:

Przejmieni por. arj. m.

Streszczenie dokumentów przedłożonych Lidze Narodów oraz wnioski Stałej Komisji Doradczej w sprawie mandatu i punktu oparcia. / w tłumaczeniu/.

W myśl postanowienia Rady Ligi Narodów z dn. 22 czerwca b.r. Wysoki Komisarz w Gdańsku miał przedłożyć Radzie Ligi Narodów raport, dotyczący sposobu zapewnienia w porcie gdańskim punktu oparcia dla polskich statków wojennych z zastrzeżeniem, by w Gdańsku nie była utworzona polska baza morska.

W raporcie swoim z dn. 10 września b.r. Wysoki Komisarz podkreśla przede wszystkim trudność odróżnienia znaczenia "punktu oparcia" /"port d'attache"/ i bazy morskiej /"base navale"/, uważając je za identyczne.

Następnie zaznacza, że udzielenie Polsce takiego punktu w porcie gdańskim, gdzieby mogły statki polskie wchodzić, przebywać i wychodzić bez żadnego ograniczenia oraz dokonywać niezbędnego remontu i posiadać zapasy paliwa i materiałów aprowidowania statków wojennych, stworzyłoby w rzeczywistości bazę morską oraz ograniczyłoby suwerenność w.m. Gdańska, co pogwałciłoby uchwałę Ligi Narodów, która śpiewa, że Gdańsk nie może służyć bazą wojenną dla żadnego państwa.

Celem zapobieżenia powyższej ewentualności należałoby, według zdania Wysokiego Komisarza, uposażyć tego ostatniego w prawo żądania wycofania statków wojennych polskich z chwili, kiedy uzna on to za stosowne, lub też w każdym poszczególnym wypadku Polska winna otrzymywać pozwolenie w.m. Gdańska na wejście do portu statków polskich oraz, by te statki porzuciły port w chwili, kiedy Rząd Gdański uzna to za konieczne.

W końcu zaznacza, że kwestja ta należy właściwie do kompetencji ekspertów morskich Ligi Narodów. Jego zdaniem Polska winna otrzymać wszelkie ułatwienia w urządzeniu przystani dla swoich statków wojennych w porcie gdańskim, pod warunkiem nie urządzania tam bazy morskiej oraz, by wszelkie postanowienia Ligi Narodów i zobowiązania Gdańska nie były naruszone.

Odnosnie do prawa statków wojennych polskich korzystania z portu gdańskiego była przedłożona Lidze Narodów następująca deklaracja Rządu Polskiego:

"Wobec warunków geograficznych polskiego wybrzeża morskiego 18 statków wojennych polskich nie może podczas burzy oraz w szczególności podczas zimy znaleźć odpowiedniego schronienia, ponieważ całe

wybrzeże morskie łącznie z portem rybackim w Focku, wobec jego płytkości i zanadto wąskiego połączenia z morzem, nie może służyć za przystań statków wojennych.

Również przebywanie małych statków w Tezewie jest niemożliwym z powodu płytkości tego portu i zamarzania Wisły. Wędcz pozostaje tylko Gdańsk jako jedyne schronienie dla polskich statków wojennych.

Według terminologii morskiej wyraz "punkt oparcia"/"port d'attache"/ oznacza port, gdzie okręty wojenne danego państwa mogą znaleźć schronisko, magazyny dla aprowidowania statków oraz dokonania niezbędnych reparacji.

Korzystanie z praw, przyznanych Polsce przez Ligę Narodów, powinno dać możliwość statkom wojennym polskim znalezienia w każdej chwili schronienia w porcie gdańskim, dokonania niezbędnych reparacji oraz posiadania tam zapasów paliwa, oliwy i smarów, jak również uzbrojenia morskiego, z terenem odpowiednim dla przechowywania tych materiałów. Tego rodzaju minimalne instalacje państwa polskiego w porcie gdańskim nie mają nic wspólnego z utworzeniem w Gdańsku polskiej bazy morskiej, ponieważ definicja tej ostatniej jest następująca: port zorganizowany i umocniony w ten sposób, by flota wojenna mogła w każdej chwili znaleźć tam wypoczynek i schronienie przed każdą akcją wroga".

Powyższe dokumenta zostały przesłane przez Radę Ligi Narodów do Stałej Komisji Doradczej dla spraw wojskowych morskich i lotnictwa dla zaopiniowania.

Na posiedzeniu w dn. 20 września b.r. powyższa komisja rozpatrywała dwie sprawy dotyczące w.m. Gdańska:

1. mandatu obrony w.m. Gdańska i
 2. urzędzenia "punktu oparcia" dla statków wojennych polskich w Gdańsku.
1. W trakcie dyskusji zostali przesłuchani polski rzeczoznawca wojskowy kontradmirał Zwierkowski, Wysoki Komisarz Haking oraz Prezydent Senatu Gdańskiego Sahm.

Admirał Zwierkowski złożył deklarację, oponując przeciwko wywodom Wysokiego Komisarza przeciw udzieleniu Polsce mandatu obrony w.m. Gdańska, oraz zaznaczył, że Wysoki Komisarz nie spełnił swego obowiązku, ponieważ mówiąc o względach politycznych, nie odpowiedział na pytanie Ligi Narodów co do środków zaradczych dla zabezpieczenia Gdańska przed napadem lub niebezpieczeństwem napadu ze strony państwa granicznego innego niż Polska. Admirał

Zwierkowski stawia wniosek, by Stała Komisja Doradcza przedłożyła Radzie Ligi Narodów następującą opinię: "Stała Komisja Doradcza jest zdania, że Rada winna udzielić Wysokiemu Komisarzowi w Gdańsku instrukcję, by ten ostatni przedłożył jej w najkrótszym czasie raport co do środków, które mają być zawczasu zarządzane dla zabezpieczenia przed napadem lub niebezpieczeństwem napadu na terytorjum w.m.Gdańska ze strony państwa granicznego innego niż Polska.

Admirał Lacaze /francuz/ popierając admirała Zwierkowskiego postawił wniosek, by prócz tego wysłał delegację Komisji dla przedyskutowania na miejscu z Wysokim Komisarzem i Polskim Sztabem Generalnym kwestji obrony Gdańska.

Powyższemu załatwieniu sprawy sprzeciwił się płk. Clive, delegat angielski oraz zaproponował przesłać Radzie Ligi Narodów w tej sprawie następującą opinię Komisji:

"1. Stała Doradcza Komisja przyjęła do wiadomości raport hr. Ishii z dn. 16 września oraz raport Wysokiego Komisarza W.M. z dn. 30 sierpnia 1921 r. Ten ostatni odpowiada w zupełności decyzjom powziętym przez Radę w dn. 22 czerwca 1921 r..

2. Co się tyczy odpowiedzi Wysokiego Komisarza na §2 3b/ decyzji z dn. 22 czerwca 1921 r. Stała Komisja Doradcza niema żadnych uwag do przedłożenia Radzie.

3a. Co się dotyczy odpowiedzi Wysokiego Komisarza na §2 /a/ decyzji Rady z dn. 22 czerwca 1921 r. Stała Komisja Doradcza konstatuje, że żadne wstępne studia nie były przedsięwzięte celem zabezpieczenia W.M. przed napadem ze strony krajów granicznych innych niż Polska. Nie istnieją obecnie żadne przygotowania do obrony.

b/ Stała Komisja Doradcza opierając się na zasadzie, że żadna obrona nie może istnieć bez uprzednich przygotowań uważa, że należy do kompetencji Rady decydować czy i kiedy mają być przeprowadzone te przygotowania.

c/ Gdyby zasada podobnego przedsięwzięcia była przyjęta, Komisja uważa za konieczne wysłanie na miejsce, w pożądanym momencie, Komisji złożonej z ekspertów wojskowych z łona stałej Komisji Doradczej dla przestudjowania kwestji

z władzami wojskowymi polskimi, Wysokim Komisarzem i władzami gdańskimi",

Powyższa propozycja płk. Clive'a została przyjęta 5-ciomą głosami /Chiny, Hiszpanja, Wielka Brytania, Włochy i Japonja/ przeciwko 4-om /Belgia, Brazylja, Francja, Polska/. Do powyższego wniosku dołączona została opinja mniejszości, podkreślająca konieczność niezwłocznego przygotowania planu obrony i wysłania na miejsce Komisji Technicznej.

2. Sprawę urządzenia w Gdańsku "punktu oparcia" "port d'attache" dla polskich statków wojennych przekazała Stała Komisja Doradcza Podkomisji morskiej, która się zebrała w dn. 22 września 1921 r. z udziałem polskiego eksperta wojskowego kontradmirała Zwierkowskiego i Prezydenta Senatu w.m. Gdańska, Sahma.

Po przeczytaniu:

- a/ listu Prezesa Stałej Komisji Doradczej,
- b/ raportu hr. Ishii złożonego Radzie Ligi Narodów w tej sprawie,
- c/ memorjału Delegacji Polskiej i
- d/ " " Prezydenta Senatu W.M.

oraz po zreferowaniu sprawy przez kontradm. Zwierkowskiego i odpowiedziach Sahma, powołującego się na fakt budowy wielkiego portu morskiego w Gdyni, który, według zapewnień Sahma, będzie gotów w ciągu 1 roku, Podkomisja morska powzięła następujący wniosek:

" 1. Polska posiada na wybrzeżu Bałtyckim port w Gdyni, który jest w trakcie budowy. Jeżeli udzielić Polsce przywileju wykorzystania Gdańska jako "punktu oparcia", należałoby dać jej to prawo tylko do chwili, kiedy nowy port polski będzie wykonany.

2. W czasie tego okresu jest oczywistą koniecznością, by statki wojenne polskie, prócz tych, których pojemność pozwoli wykorzystać port w Tczewie, port rzeczny położony o 54 km: od ujścia, mogły przebywać w Gdańsku dłużej niż statki wojenne jakiegokolwiek kraju przebywają zwykle w porcie drugiego kraju.

3. W tych warunkach i wychodząc z założenia, że ostatecznie zdecydowano, że w Gdańsku nie powinna być założona baza morska, proponujemy, by urządzenie "punktu oparcia" w Gdańsku dla tych okrętów opierało się na następujących zasadach:

a/polskie okręty wojenne będą posiadały prawo, w każdym czasie schronienia i przystani w porcie gdańskim. W tym celu będzie im wynajęte przez w.m.Gdańsk na sprawiedliwych warunkach stałe miejsce, które będzie korzystnie położone w tym samym miejscu, które jest przeznaczony do wyładowania tranzytowanego materiału polskiego.

Będą one miały, z tego samego tytułu co i polskie okręty handlowe, prawo przejścia przez terytorjalne wody morskie i rzeczne W.M. oraz korzystania ze śluz, które łączą te wody.

Wady należące do wybrzeża przystani będą wynajęte celem urzędzenia tam magazynów z paliwem i wszelkimi materiałami, nie wojskowymi, niezbędnymi dla nawigacji i utrzymania okrętów.■

Wszystkie te koncesje mogą być zasieszona lub cofnięte tylko uchwałą Rady Ligi Narodów lub w nagłym wypadku przez Wysokiego Komisarza.

b/Łodzie podwodne nie będą mogły zanurzać się w wodach terytorjalnych W.M. ani przenikać w stanie zanurzonym do tychże wód.

c/Amunicyja ładowana na statki w Gdańsku będzie dostarczona z Polski na statkach rzecznych lub wyekspedjowana wprost do Gdańska przez przedsiębiorstwa obce po uprzednim zawiadomieniu o tem władz gdańskich.

d/Powyższe przywileje będą posiadały moc tylko do czasu, kiedy port w Gdyni oędzie dostatecznie urządony, by zapewnić niezbędne schronisko lub na okres 1 roku. Na wypadek, gdyby port nie był wykończonym w tym okresie, kwestja ta stanie się przedmiotem nowych obrad w Radzie Ligi Narodów.

e/Jeżeli Rada uważałaby za konieczne, możnaby wysłać na miejsce Komisję wydelegowaną przez Ligę Narodów, któraby w porozumieniu z Wysokim Komisarzem, władzami gdańskimi i Rządem Polskim określiła przestrzeń ściśle konieczną na cel wyżej wskazany.

Powyższa opinia została przesłana R.L.N. z wyszczególnieniem różnicy w poglądach pomiędzy delegacjami angielską a francuską.

Delegacja angielska uważała za zbędne, by Polska posiadała stałe urządzenie morskie w Gdańsku, pozwalające jej na miejscu dokonywać remontu statków i posiadać zapasy dla ich aprowidowania.

Anglików poparli japończycy.

Delegacja francuska natomiast podkreślała konieczność przyznania Polsce mandatu obrony W.M. na wypadek napadu i wychodząc z tego założenia oraz z prawa Polski do wolnego dostępu do morza przez Gdańsk, uważała za konieczne przyznanie Polsce stałego urządzenia morskiego, gdzieby polskie okręty wojenne, korzystając z portu, mogły zaopatrzać się w przedmioty aprowidowania /inne niż materiały wojenny/ oraz przeprowadzić remont.

Ten pogląd z poprawką, żeby powyższe urządzenia były wynajęte tylko tymczasowo, podzielili przedstawiciele Brazylii, Chin, Hiszpanji i delegat polski.

2 załączniki.

Za zgodność:

Wojcieszka pr. adf. nt.